

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sol Triplex In Eodem Universo

Hermann, Amand

Sultzbaci, 1676

Quarta. In qua Termini frequentes in usu Logicali explicantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95850](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95850)

quia in hac propositione *Omnia animalia sunt homines* solum distributive sumitur subiectum *homo*, cui immediate signum preponitur, non vero predicatum *Animal*, quia alias propositio esset falsa, supponeret enim quod omnis *homo esse omne animal* quod est falsum. Item in hac propositione *Homo est animal omne* non sumitur ullus terminus distributive, quia signum universale est impeditum: Nec in ista, *Omnia Elementa sunt quatuor*, quia signum copulative accipitur.

X. quid sit ampliatio?

Secunda Proprietas & Affectio termini est *Ampliatio*, quæ est acceptio termini ad significandum rem secundum plures & alias temporis differentias, quam per copulam verbalem principalem propositionis importetur ut *Sancti Deum videbunt*, Cæci vident, ubi terminus *Sancti* extenditur ad omnes Sanctos, qui sunt, fuerunt & erunt, cum tamen per verbum *videbunt* solum significetur tempus futurum: in altera propositione vero sumitur terminus *Cæci* non pro illis qui actu tales sunt, sed qui fuerunt.

XI. Explicatur Status.

Status Tertia Affectio Est acceptio termini pro suo significato pro sola illa temporis differentia quæ per copulam verbalem importatur, ut *jacens dormit*, *ly jacens* dicitur habere statum quia sumitur pro tempore determinato scilicet presenti quod verbum importat, dormit, ut autem cognoscatur quando aliquid dicatur habere statum, hæc regula notanda est. Quod scilicet quandocunque predicatum aliquid nequit convenire subiecto nisi præsupposita existentia ipsius, tunc tale subiectum dicitur habere statum, verbi gratia *homo est albus*, quia albedo nequit convenire nisi homini existenti, ideo propositio hæc dicitur habere statum.

XII. Restrictio.

Restrictio Est coarctatio termini à majore significatione ad minorem quam ex natura sua verbum erat natum significare: ut *Omnia animalia sunt homines* ubi *ly Iustus* restringit propositionem, quæ alioquin videbatur universaliter asserere hominem placere Deo. Maius dicit valere consequentiam à termino restricto ad amplum, videtur tamen falsum, nam certum est omnem hominem iustum placere Deo, falsum tamen omnem hominem placere Deo, nam impius & impietas eius odibilis Deo est.

XIII. Diminutio.

Diminutio Affinis *Restrictioni*, est limitatio termini virtute alicujus particulæ in propositione positæ, ut inde ita limitetur ut absolute non sumatur, ut exempli gratia: *Petrus est doctissimus in grammatica*, *Ethiops est albus secundum dentes*.

XIV. Explicatur alienatio.

Alienatio vel quasi *distrahtio*, est acceptio termini distrahendo eum à propria significatione taliter ut eam planè alienet & aliud significatum faciat, ut dum dicitur, *homo pictus, leo marmoreus*, quæ particulæ additæ alienant & distrahant proprium significatum de homine & Leone, unde consequentia est nulla à termino alienato ad non alienatum, unde non licet inferre *homo mortuus non est rationalis*, ergo *homo non est rationalis*, est enim fallacia à secundum quid ad simpliciter.

Applicatio seu Appellatio ultima tandem termini affectio; Est cum vox una aliquam afficit, ac denominat secundum formale significatum, seu est applicatio significati formalis unius termini, ad significatum formale alterius, ut dum dico, *Petrus est magnus Philosophus*, nomen *magnus* appellat significatum *Philosophi*, non *Petri*, ita ut sensus sit, *Petrus est magnifice peritus in Philosophia*, unde quia data propositio dupliciter accipi potest, ita ut intelligatur *Petrus magnus est Philosophus*, id est, qui est corpore alto est etiam *Philosophus*, & alio modo, ut dixi supra, hinc dividitur appellatio in *materialem & formalem*, sola tamen formalis rationem appellationis meretur, propter quod frequentes solet hæc affectio in paralogismo parere defectus, ut si quis diceret, hic puer est magnus logicus, ergo est magnus & logicus, variatur appellatio, quia *ly magnus* appellat in antecedente logicum, in consequenti puerum.

XV. quid sit Appellatio?

duplex censetur esse.

QUESTIO IV.

In qua termini frequentes in usu logicali explicantur.

Frequentissimus Usus occurrit nonnullorum terminorum qui non modo in logica verum & in qualibet facultate adhibentur ad difficultates plures explicandas & solvendas, qui quia incipientibus peregrini sunt, hinc eorum explicationem qui magis communes videntur ex proposito in hac quaestione assumpsi, & in primis communissimus est terminus.

I.

Prius & posterius. Hæc voces denotant prioritatem & posterioritatem unius ad aliud, quod multipliciter contingere potest, vel tempore, ut si aliqua res existeret tempore prius quam alia, sic Pater generans prolem prole prior est, posterior proles: alio modo dicitur una res prior aliâ in ordine seu gradu, sic *Sacerdos prior est in ordine gradu & dignitate quam Diaconus*, tertio modo dicitur aliquid alio prius natura, ita quod illa duo licet convertibiliter dicantur, unum tamen se habet per modum causæ seu potius est principium alterius, sic *homo est prior visibilitate*. Secundo est terminus.

II. Explicatur termini prius & posterius.

Materialiter & formaliter. Primum adhibemus cum significare quis vult predicatum aliquod convenire subiecto non ratione formæ per subiectum importatæ sed ratione materiæ in qua talis forma recipitur, v. g. *Album est dulce*, non est vera hæc propositio formaliter, sed materialiter tantum, quatenus materia in qua est forma albedinis, scilicet lac, est dulce, tunc vero propositio vera est formaliter quando predicatum convenit subiecto ratione formæ per ipsummet subiectum importatæ, ut *album est disgregativum visum*, est vera formaliter, quatenus albo convenit disgregare visum ratione albedinis, non vero ratione materiæ in qua subiectatur albedo. Tertio est

III. materialiter & formaliter.

Per se & per accidens. Tò per se adhiberi solet, cum quis intendit significare predicatum convenire subiecto necessarò, seu ex intrinseca natura & quidditate ut dum dicitur, *homo est rationalis*, *ly rationalis* per se

VI. Per se & per accidens.

con-

convenit homini; non verò casualiter & ex eventu aliquo casuali, seu accidentali, quare ea que sic eveniunt, vel prædicantur de aliquo dicuntur quod per accidens convenient, seu prædicentur & modo merè contingenti qualis est ista propositio dum de homine dicitur quod sit doctus, albus, claudus, &c. similes termini sunt, & in idem coincidunt, Essentialiter & Accidentali- ter. Quartò est.

Absolute & respective; Primus terminus tunc est in usu & adhibetur, quando prædicatum ita convenit subiecto, ut simpliciter de eo enuntiari possit illud quod dicitur sine limitatione, restrictione, vel comparatione ad aliquid aliud, sic contingeret, si aliquis reperiretur qui omnem calleret scientiam, tunc possit dici quòd esset *Absolute doctissimus*: *Respective* verò tunc adhibetur, quando prædicatum subiecto alicui quidem convenit facta tamen comparatione ad aliud, sic de habente aliquam determinatam scientiam dicitur quòd sit doctus, vel doctior respectu huius vel illius aut huius & illius scientiæ, verbi gratia. *Petrus est doctissimus* (scilicet in Grammatica aut respectu Pauli) Cum his terminis coincidunt & pro Synonymis habentur *simpliciter*, & *secundum quod*, seu ut aliis placet, *comparative*. Quintò occurrunt explicandi termini.

Ut quo, & ut quod Primus significat formam aut aliquid simile formæ, aut etiã vel formalem vel instrumentalem causam, ut *paries est albus* paries est id ut quod. *albedo ut quo* est albus, Edmundus scribit ut quod, calamus verò est causa instrumentalis ut quod, homo discurrit ut quod, intellectu verò ut quod: Hinc ut quod significat illud quod habet formam, vel causam instrumentalem. Sextò est

Formaliter & virtualiter, seu *Efficienter & Efficienter*: *Formaliter* denotat tunc prædicatum dici bene de subiecto, quando hoc verè in se habet illam formam à qua denominatur, sic ignis dicitur formaliter calidus quia in se verè habet formam caloris: Tunc verò dicitur aliquid virtualiter tale quando quidem non habet in se illam formam à qua denominatur, potest tamen illam producere, sic sol dicitur virtualiter calidus quia natus est producere calorem: *Efficienter* verò quando solum rem secundum aliquam particularem potest ad esse ponere, sic parens efficienter continet filium, quia effectivè ad illius productionem concurrat. Septimò est

Ut sic, & ut tale: Ut sic tunc in usu est, quando quis intendit significare aliquid commune, vel ut abstractum à suis inferioribus; unde ut tale non abstrahit, sed determinat rem in quantum & quatenus hæc est, seu denotat ipsam particularitatem & singularitatem. Ioco ut sic ponitur frequentè, in communi. Octavò est.

Actu & potentia: *Actu* dicitur res esse quando verè & à parte rei existit extra suas causas; quando verò res est solum potens existere, vel potens fieri, dicitur tunc esse in potentia: *dupliciter* res potest dici in actu, scilicet in actu primo, & secundo, tunc dicitur res in actu primo, quando habet principium agendi & vir-

tutem, sic homo in statu infantie aut amentie dicitur discurfivus in actu primo; si verò realiter discurrat discurfivus in actu secundo dicitur, ex eo quod actualiter exerceat suam virtutem & principium: In potentia autem tripliciter res esse potest, aut enim est in potentia logica, & est tunc, quando simpliciter non implicat ut res existat: In potentia objectiva, quando produci potest, nec dum tamen res est producta, ut Antichristus: In potentia verò physica, quando in se res est nata recipere aliquam formam physicam. Nonò est

Positivè & negativè: Primum dicitur cum aliquid est tale per formam veram actu & positivè existentem, ita si quis haberet multas doctrinas diceretur positivè multi sciens: secundum verò dicitur quando in subiecto saltè non reperitur forma opposita, sic non habens scientias, carens tamen etiã ignorantia, dicitur negativè doctus, habens multas virtutes dicitur positivè bonus si tamen virtutibus careret & etiã non haberet vitia dici posset negativè bonus. Decimò est.

In actu signato & in actu exercito. Primum est cum denotatur significatio termini quid ei debeat convenire, vel non convenire, sic dicitur quòd definitio debeat constare genere & differentia, quòd gentis sic & sic debeat prædicari: secundum verò est quando actualiter fit id quod in actu significato fieri debere designabatur, ut dum actualiter definitio, verbi gratia hominem, dum actualiter prædico genus de speciebus. Undecimò est.

In sensu composito & diviso: Primo modo significatur aliquid convenire subiecto ex conjunctione formæ cum ipso, ut paries albus est disgregativus visus: In sensu diviso significat prædicatum convenire subiecto formâ sejunctâ, quæ impedit veritatem propositionis, ut *sedens potest stare*, verum est in sensu diviso, non verò in sensu composito, quia dum sedet & ut sedens revera stare nequit. Duodecimò est.

Objective & subjective: Eæ sunt *subjective in alio* quæ in sunt taliter alteri ut inhaereant ipsi velut in subiecto & sustententur ab ipso: sic *intellectus est intellectu*, *albedo in pariete*: objective verò, quæ se habent per modum objecti alicujus potentie cognoscentis, sic quæ obijciuntur potentie intellectivæ ad cognoscendum & appetitivæ ad volendum, dicuntur esse objective in intellectu & voluntate. Sunt adhuc plures alii termini quæ explicatione egerent, verumtamèn quia in materiis occurrentibus pro diversitate explicari solent ex proposito huc revocandos esse non censui, attamen prætermittere non debui eos ratione quorum ipsæ propositiones quibus inferuntur evadunt, aut difficiles, aut equivocabiles prout sunt omnes exclusivi tantum, dumtaxat, solum, exceptivi præter, præterquam, nisi & reduplicativi in quantum, quatenus & prout hinc eos particulariter etiã hic explicandos assumo. Itaq;

Termini exclusivi, tantum dumtaxat, solum, &c. nati sunt determinare vel sub-

triplex est in potentia ali- quid?

X. positivè & negativè.

XI. In actu signato & exercito.

XII. quid fit in sensu composito & diviso.

XIII. quid fit esse objective & subjective.

XV.

¶
 cum vel prædicatum in propositione, cum de-
 terminant subiectum faciunt, propositionem de
 subiecto exclusi, ut Aristoteles tantum est Phi-
 losophus, cum verò determinant prædicatum
 faciunt propositionem de prædicato exclusi, ut
 Aristoteles est tantum Philosophus; Et hoc iterum,
 vel est respectu numeri, vel respectu rei, si re-
 spectu numeri, ut universalia sunt tantum quin-
 que, tunc propositio solet exponi per remotio-
 nem termini exclusivi cum hac additione, &
 non plura, ita erit sensus universalis sunt quinque
 & non plura: si verò sit terminus exclusivus rei,
 ut Aristoteles est tantum Philosophus, tunc aliqui
 exponere volunt propositionem per remotio-
 nem termini exclusivi & non aliud, verum quia
 id videtur manifestò falsum, si enim dicatur Ari-
 stoteles est Philosophus & non aliud, quis non videt
 falsum dici, quia est homo, est animal, albus, clau-
 dus, &c. quare cum Tartareto iudico melius
 exponi posse & deberi propositionem cum re-
 motione termini exclusivi, additâ particulâ,
 alius, vel alter, ita sensus fiet, Aristoteles est Phi-
 losophus, & non est alius, vel alter à facultate philosophica.
 Si verò fiet exclusivus terminus ex parte subje-
 cti, ut tantum Petrus currit, significat quòd aliis
 subiectis non conveniat hoc prædicatum, & sen-
 sus est, Petrus currit, & nullus alius homo currit,
 unde ex parte subiecti semper quasi excludun-
 tur ea subiecta quæ sunt ejusdem generis, vel
 speciei, nisi fortè ex particulari ratione univer-
 sim excluderentur omnia, ut homo tantum est vi-
 sibilis, excluduntur ea omnia quæ sunt modò
 ejusdem Generis sed etiam alia quæcunq;.

Explicatur
termini ex-
clusivi,

XV.
Explicatur
termini ex-
ceptivi,

Termini exceptivi ut præter, præter-
 quam, nisi, &c. idè tales dicuntur, quia exci-
 piunt illum terminum super quem cadunt &
 cui adduntur à principali prædicato, ut Omnis
 homo præter Petrum currit, Nullum animal præter
 hominem est visibile. Ad hoc autem ut termini
 exceptivi faciant propositionem, ut notat Tar-
 taretus, exceptivam duo requiruntur, primum
 est quod terminus à quo fit exceptio sit univer-
 salis communis distributivè sumptus, unde ista
 exceptiva non est, Aliquis homo præter Socratem
 currit, quia excipere est à toto genere partem detra-
 here, ab eo autem quod est particulare determi-

natum nil detrahi potest, unde quamvis in vul-
 gari sermone sit usitatus modus loquendi quo
 dicitur: Aliquis præter Aristotelem est Philosophus,
 attamen in hac & simili propositione ly præter
 significat idem quod ultra, quasi diceretur, ali-
 quis ultra Aristotelem est Philosophus: secun-
 dum est quod ille terminus communis à quo fit
 exceptio sub se contineat terminum exceptum,
 unde hæc exceptiva non est, Omnis homo præter
 equum Bucccephalus currit, quia Equus Bucc-
 cephalus non continetur sub homine.

Termini reduplicativi ut in quan-
 tum, quæ, ut, quatenus, prout, sunt illi qui sunt apti
 ad geminandum & iterandum aliquid, ut si di-
 cas homo, quatenus in quantum, quæ homo, est disci-
 plina capax: Duobus autem modis hi termini
 capi possunt, uno specificativè altero reduplicati-
 ve; tunc specificativè sumuntur quando denotant
 in subiecto aliquam rationem secundum quam
 vel cum qua conveniunt ipsi alia prædicata, ut
 si dicatur Petrus quatenus capillos habet est crispus,
 Paulus quæ albus est prædicator, ubi in prima
 propositione significatur Petro convenire
 crispitatem secundum capillos: in secunda,
 doctrinam Pauli non impedire quò minus al-
 bus sit, & universalitèr huc spectant etiam cæ
 reduplicaciones quæ significant conditionem
 sine qua non conveniunt prædicata subiectis, ut
 dum dicitur: Ignis in quantum propè est calefacit.
 Reduplicativè verò tunc termini isti accipiuntur
 cum significant aliquid quod subiecto con-
 venit, esse causam cur illi conveniat prædicatum,
 ut si dicas Petrus quatenus est homo est discipline
 capax, sensus propositionis hujus est naturam
 humanam quæ est in Petro esse causam ut illi
 conveniat docilitas, & hic est proprius sensus
 quem faciunt termini reduplicativè, quare no-
 tandum pro explicatione harum propositio-
 num, satis esse, si loco termini quæ, quatenus, &c.
 accipiat verbum, Quia, propriè sumptum, sive
 quæ ratione indicat causam, quo pacto difficile
 non erit eorum sensum intelligere, quòd si ta-
 men adhuc obscuriores apparent, tunc opti-
 mum remedium est & consilium earundem pe-
 tere explicationem.

XVI.
Explicatur
termini re-
duplicativi,

DISPUTATIO II. DE PROPOSITIONIBUS.

A Ntequam ad ipsam naturam propositionum explicandam accedo prius de nomine
 & verbo aliquid est dicendum, nam sic fecisse deprehendo Aristotelem. 1. Perihè,
 & insuper quia propositionem quam principalissime constituunt nam sine illis nec simplex
 enuntiatio haberi potest, quam sine aliis terminis haberi possit. Unde sit

QUÆSTIO I. De Nomine & Verbo.

Aristoteles 1. Perihe. 2. definit no-
 men quod sit vox significativa ad placitum sine tem-
 pore cujus nulla pars separata significat, finita & re-
 cta. Quæ descriptio communiter ab omnibus reci-
 pitur, nisi quòd nonnulli particulas quasdam
 meo tamen videri non necessarias addant, qua-
 re explicatur: Dicitur vox significativa ad
 placitum: Ubi ly vox rejicit conceptus &

1.
Quid sit no-
men?

scripta: significativa eas voces quæ nihil signi-
 ficant ut blidri, &c. per ad placitum rejiciuntur
 voces significativæ naturalitèr, ut gemitus &
 aliæ multæ interjectiones; dicitur sine tempore, ut
 excludatur verbum cujus proprium est signifi-
 ficare cum tempore, id est, exercitium alicujus
 actionis vel passionis in tempore denotare, unde
 licèt nomina significare tempus contingat, ut
 Dies, hora, annus, nullam tamen certam tempo-
 ris differentiam præteriti, præsentis, aut futuri
 suæ significationi adjungunt. Ponitur injus
 nulla